

NYCUkraine

ПОЗИЦІЯ

Генеральної Асамблеї Національної молодіжної ради України “Громадянська освіта”

Національна молодіжна рада України (НМРУ) усіляко вітає ініціативу Міністерства освіти і науки України із розроблення Концепції громадянської освіти в Україні. Громадянська освіта є потужним інструментом, який може бути використаним задля утвердження принципів демократії та верховенства права, а також розвитку громадянського суспільства в Україні. Визначення державної політики у цій сфері має стати першим кроком на шляху до системного впровадження громадянської освіти як у системі формальної освіти на всіх рівнях, так і в розвитку неформальної громадянської освіти.

Разом з тим, останній текст Концепції, оприлюднений Міністерством для громадського обговорення, потребує суттєвого доопрацювання, як концептуального, так і технічного.

Перш за все, слід чітко розуміти, що громадянська освіта не має бути засобом індоктринації чи пропаганди будь-якої форми ідеології, а натомість має сприяти формуванню свідомої особистості, яка здатна самостійно приймати світоглядні рішення. Така візія вимагає зваженого підходу до визначення змісту громадянської освіти, зокрема дотримання балансу між її ціннісним та знаннєвим компонентами.

Наразі ж в Концепцію закладено певний дисбаланс у цих питаннях, адже досить багато уваги приділяє саме ціннісному аспектові громадянської освіти, який подекуди надміру впливає і на визначення її змістовного виміру: скажімо, перелік громадянських компетентностей, пропонований Концепцією, містить таку компетентність, як *«здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства»*.

Утім, навіть на згаданому прикладі можна продемонструвати й іншу проблему – концептуальну невизначеність цього ціннісного підґрунтя. Що є *«європейські цінності»* і *«духовні цінності українського народу»*? За яким принципом автори Концепції намагаються постулювати *«загальнолюдські цінності»*? Попри те, що ціннісне ядро мало б мати найвищий ступінь зрозумілості, ми, натомість, бачимо чималий перелік абстрактних понять, які навряд чи можуть бути ясним орієнтиром для осіб, які в подальшому реалізовуватимуть Концепцію. (Прикладом того, яким чином цінності можуть бути ясно і зрозуміло артикульовані, може слугувати, скажімо, Українська хартія вільної людини, розроблена ініціативною групою “Першого грудня”)

НМРУ також вважає за необхідне звернути увагу і на деякі інші важливі питання, що стосуються змістовного наповнення громадянської освіти.

Так, якщо ми визнаємо, що однією із цілей громадянської освіти є сприяння утвердженню принципу верховенства права (правовладдя), це вимагає певним чином

відмінного ставлення до держави в процесі громадянської освіти. Центральною ідеєю верховенства права є намагання обмежити публічну (державну) владу рамками права задля гарантування автономії індивіда – і це вже передбачає, що держава, як мінімум, може помилятися і також чинити, неправильно, як з юридичної так і з етичної точки зору. Однак, роки тоталітарного етатоцентричного режиму накладають свій відбиток на свідомості людей, які і досі мають тенденцію абсолютизувати роль держави та її рішень у суспільному житті. Відтак, здатність **критично ставитися до рішень державної влади та виносити власні судження щодо їх відповідності цінностям і принципам конституційного правопорядку** має бути визначеною однією із центральних громадянських компетентностей.

Не менш важливою громадянською компетентністю є **здатність визнавати і поважати позитивну цінність культурної та етичної різноманітності людей**. Доводиться констатувати, що проект Концепції досить мало уваги приділяє цьому питанню. Утім, якщо ми прагнемо побудови відкритого суспільства, де ніхто не має монополії на істину, слід робити особливий акцент на різноманітні світоглядних і політичних позицій, етичних систем тощо. Здобувачі освіти мають отримати можливість ознайомитися із різними поглядами в процесі здобуття освіти і сформуванню толерантне ставлення до переконань меншості, поглядів, що розходяться із загальнопоширеними, і загалом здатність адекватно сприймати і реагувати на Інше.

У цьому контексті досить важливою компетентністю має стати також **вміння аргументовано обстоювати власну точку зору, зокрема публічно**, адже за умов визнання відсутності монополії будь-кого на істину, будь-які політичні та інші суспільні проблеми мають ставати предметом публічного дискурсу, а так само і **вести ефективні міжособистісні комунікації**.

На нашу думку, слід також приділити певну увагу забезпеченню **обізнаності громадян у політичних та економічних аспектах суспільного життя, фінансовій та медіа-грамотності**, що передбачає як включення відповідних компетентностей до очікуваних результатів навчання на різних рівнях формальної освіти, так і підтримка заходів неформальної освіти з цих питань.

Насамкінець, досить важливою є також та трансформація, яка мала б відбутися із освітнім середовищем усередині закладів освіти. Адже, окрім власне змісту освіти важливою є й форма, у якій вона здійснюється. На жаль, у системі формальної освіти в більшості рівнях заклади освіти й надалі культивують досить заскорузле освітнє середовище, яке є бюрократизованим, орієнтованим на процес, а не на результат, базоване на беззаперечній цінності авторитету і, що найголовніше, не сприяє формуванню у здобувачів освіти відчуття рівності і рівноправного партнерства, натомість розглядаючи їх як «об'єкти» навчання (і не як суб'єктів освітнього процесу). Якщо ми ведемо мову про створення умов, у яких усі, хто здобуває освіту, мають водночас готуватися до подальшого життя у вільному демократичному суспільстві як свідомі та активні громадяни, то починати варто із створення відповідних умов у соціальному просторі, у якому ми опиняємося чи не вперше – середовища закладів формальної освіти.

Виходячи із викладеного вище, Національна молодіжна рада України звертається до Міністерства освіти і науки України із проханням урахувати пропозиції, викладені у цьому позиційному документі, під час доопрацювання проекту Концепції громадянської освіти в Україні, та запевняє у своїй готовності і надалі співпрацювати у питанні її практичної реалізації.